

Els Masdovelles

Amb Maragall, protagonista de l'anterior article, dono per tancat el parèntesi commemoratiu que vaig obrir amb Sagarra, i retorno als antics poetes de la nostra llengua.

Com que els he fet el salt en dos números de *Quadern*, ara parlaré de quatre d'ells i recuperarem promig: són un oncle, dos nebots i un nét-nebot del llinatge penedesenc dels Masdovelles: Guillem (l'oncle), Joan Berenguer i Pere Joan, fills de Dalmau, un germà del primer, i Joan, fill de Pere Joan. Van viure als segles XIV i XV.

No foren homes de paratge –és a dir, cap d'ells fou senyor feudal d'un territori, ni, per tant, de la vila on tingueren la casa pairal, l'Arboç– sinó cortesans amb càrrecs administratius, i cavallers –en el sentit militar. Malauradament, no he pogut trobar en aquest poble del Penedès cap altre rastre d'ells que el nom d'un carrer de cases modernes.

Cronològicament, el primer és l'oncle, Guillem de Masdovelles. Fou oïdor de comptes de la Generalitat i serví a Martí I i Ferran I. Tirà a diversos jocs florals, tant a Tolosa de Llenguadoc com a Barcelona, i se'n conserven quinze obres –totes en llengua occitana– que han estat datades entre 1389 i 1438. La tipologia de l'obra és variada.

En dos poemes que segueixen l'ortodòxia trobadoresca, Guillem s'adreça a la dama amb un *senhal* (pseudònim) que li amaga el nom: un d'amatori, titulat «Pus li prat son de verdura guarnit...», en el qual s'adreça a la dama com a «Flor d'honor»; l'altre «Ja no veyrà midoncs que pus la blan...», un «maldit», en el qual la dama és «N'Anguaneyritz» (=Mentidera). Però la seva temàtica s'obre a altres discursos poètics. A «Del cruzel crim de lleza magestat...», pren la veu del déu Amor¹ per retreure als seus col·legues que es queixin dels sofriments amorosos que pateixen.

Sorprèn el fatalisme de la posició de Guillem respecte del seu ofici de jove: la guerra. N'exposa la crueltat de forma objectiva i desapassionada, però considerant-la inevitable. A «En breu veyrem torney mortal bastir...», parla de la guerra a punt d'iniciar, on combatrà al servei de Joan I el Caçador; un conflicte bèl·lic conegut com la «guerra dels Armanyaguesos» (1389 – 1391), contra el sogre del rei, el comte Joan III d'Armanyac, el qual reivindicava per a ell les possessions de la casa reial de Mallorca. Lluny de l'èpica exagerada i maniquea que generalment acompanya les expansions poètiques dels combatents, Guillem diu:

¹ A diferència dels trobadors anteriors, per als quals Amor és una deïtat femenina, és a dir, Venus/Afrodita, la deïtat a la qual atorga el jo poètic és masculina.

II
De Xerolès lo compta 'b mô't gran cor
vindrà cridant, ab grans veus: «Armanyach!».
Estendart tès, no semblarà gês fflach
en sos grans colps, no sessàns per null ffor.
E dirà 'ls sieus: «Ho, vós! mô't cars amichs,
vullats alçir, ab fforça de grans pichs,
cells d'Araguó, per qui say èm vengut».

III
De l'altre part seràn, trop irescut,
lo mô't naut rey d'Araguó he ses jéns,
contre 'ls malvats, cruzels, desconaxens,
qui, per ffar d'àn al regne són mugut;
volrà, llàdonchs, molts aquest ffayt vengar,
d'on covendrà manta sanch escampar
per los grans camps, d'aycells qui ÿ seran mortz.

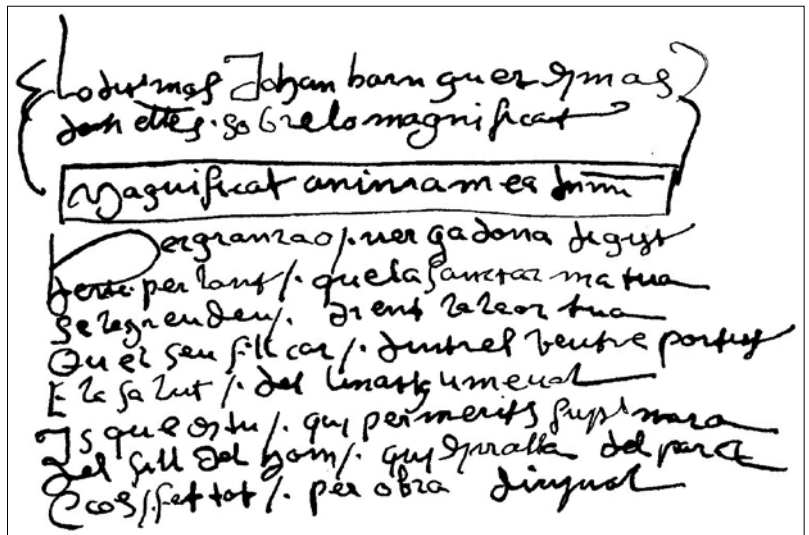
Dedica l'obra al seu cap en aquesta lluita, Ramon d'Abella. Aquesta neutralitat contrasta amb la d'una altra obra, una mica posterior. El 1394, Guillem participa en el setge de Catània, a Sicília, a les ordres del duc de Montblanc i futur Martí l'Humà, el qual li encarregà que li'n fes uns versos; seran «Senyor mô't naut, l'autrier me ffés demanda...». El futur que pronostica als catanesos no és gens misericordiós:

III
.../...
ans veyrem tost, dins Catània, tolra
caps, pês he punys, car tan poderós citi
hi tenits vós, que no 'n romendrà quiti
traydor de mort, ne 'ls devets gês absolra.

Dels dos nebots poetes de Guillem, el més prolífic literàriament seria, de llarg, Joan Berenguer, al qual faria hereu universal. Però una cosa absolutament remarcable d'aquest darrer és l'adopció de la llengua catalana i l'abandó de l'occità en la seva poesia. Seguiria, en això, el camí encetat per Ausiàs March.

Arribà, fins i tot, a traduir de l'occità al català una poesia del seu oncle: «Lo temps presens de guaya primavera...», amb el títol «Lo temps present de bella primavera...» La seva obra poètica consta d'unes cent vuitanta peces, compostes entre 1438 i 1467 i recollides en un cançoner autògraf (el «cançoner Masdovelles»; manuscrit número 11 de la Biblioteca de Catalunya), que compilà cap al final de la seva etapa de producció. No obstant això, el cançoner no recull sols obra escrita de formar parcial o total per Joan Berenguer; també recull les que es conserven del seu oncle Guillem, les quals han arribat als nostres dies, gràcies a això. Algunes obres de Joan Berenguer també foren transcrites al «cançoner de l'Ateneu», si bé hi ha qui considera que entre aquestes darreres n'hi ha d'apòcrifes.

Manuscrit de la primera estrofa de la glosa del *Magnificat*, de J. B. de Masdovelles. Cançoner de l'Ateneu, f 13, recto. Còpia d'Immaculada Guillem.

L'extensa obra de Joan Berenguer abasta multitud de temes, formes poètiques, mètriques i diversos exemples d'obra a duo amb altres poetes: el seu oncle Guillem, el seu germà Pere Joan, Andreu d'Espens, Francesc Martí de Gralla, Joan Boscà i Lluís de Requesens. Malauradament, l'obra de Joan Berenguer no gaudeix de l'anomenada que mereixeria, potser perquè el seu cançoner no seria descobert fins l'any 1908, per Jaume Massó i Torrents. Certament, no té la riquesa d'imatges poètiques i de lèxic de March, perquè el de l'Arboç es limita a descriure els seus sentiments, sense fer comparacions. Remeto el lector al recull de l'obra dels quatre Masdovelles que trobarà penjat al web de la Fundació, però en dono tres octaves de mostra:

A)

Ab gran affany he mal, dol he tristor,
 prenc comiat de tu, ma bell' aymia,
 e vaig blasmant tu, ma sort he lo dia
 que viu ton cors bell he te gran valor,
 car morré'n prest, pus no 't plau que millor
 un poch de tu, qui m'às tal senyoria
 ez axí gran, que tost affermaria
 que Déu no l'àch jamás sús mi major.

B)

Ab tot conech, dona, qu'et pots clamar,
 ab dret, de mi, si 't vull devant venir,
 e 'ssò per ffer lo qu'et pleurà menar
 de mi, qui 'm trôp tot prests a ton servir,
 e si 'n lo temps pessat, per ma folhia,
 e ffet vês tu ni te granda valor
 res desplesent, setisfasse-ÿ l'amor
 de tu, qui 'm tens prês, he m'às senyoria.

i C)

Amor, qui pot, m'à dat a dona tal,
 que res no 'm diu, ne 'm dóna fruyt ne fuylla,
 ans, quant més va e plus, ell' anerguylla
 vês me, d'on pèns que m'alziurà 'b greu mal;
 mas gês, per 'ssò, de son cors net he bell
 partir no 'm pusch, ne trôp qui 'm dó consell,
 per qu'ieu entorn del gran socors sieu rodi
 car senes luy, me pèns, guarir no podi.

De Pere Joan de Masdovelles, se'n conserven sis obres. Només en transcriu aquí una, que em sembla una lúcida descripció dels imbècils que pontifiquen, la mena dels quals ha arribat fins els nostres dies i no sembla que porti camí de desaparèixer. Diu:

Tot ignorant se pense molt saber,
 e va uylls clucs en lo bell dia clar,
 met-se 'n camí pel qual no sab anar,
 e tot sabent spatxa per grosser.
 Variajar lo veurets cascadu dia;
 parle tostemp: lo mesquí no 's comprèn.
 Ab sos semblants li plau fer companyia:
 si hou parlar, lo sentit lo reprèn.

El darrer d'ells és Joan de Masdovelles. Deixà quatre obres només d'ell i algunes més a duo amb altres. Xoca, d'aquestes darreres, una feta a mitges amb un tal Pere Antoni, en un metallenguatge críptic, que els devia divertir molt:

Pere Antoni

Trepodion baracasin xaxundi
 breus trups gracum de carapintasen
 dracamalis crasis de castacundi
 crusianam raxef garicasen.
 Gargarimi saragates graffendi
 jenifaluchs brixis qui ranadab
 girimidom recox cacunidab
 repudian farmi esculi fendi.

Joan de Masdovelles

Qui padanam farup damiracundi
 abximalich tribentari jasén
 ruda ginoch sitra graye dabrundi
 zipratalef confêch nab derasén.
 A be malem sitarihon pufendi
 ne 's menaqqar rabba nuaxidab
 merifaday qujtemnale gradab
 alefasquer nedimala quafendi.